

**ETU ASỤSỤ ONYE NKỤZI SI EMETỤTA ỤMỤAKWỤKWỌ N’ỌMỤMỤ
 ỤTỌASỤSỤ IGBO IZUGBE N’OGO SEKỌNDỊRỊ UKWU DỊ NA STEETI EBONYỊ
 NA ENUGWU**

SI N’AKA

Fabian Uchenna Ude. Ph.D.¹
 Department of Arts Education,
 Faculty of Education,
 University of Nigeria, Nsukka.
 E-mail: uchenna.ude@unn.edu.ng

Benjamin Chimatulamura Igbeaku Ph.D.²
 Department of Linguistics, Igbo and Other Nigerian Languages,
 Faculty of Arts,
 University of Nigeria, Nsukka.
 E-mail: benjamin.igbeaku@unn.edu.ng

Nneka Celine Udenwa³
 Department of Linguistics, Igbo and Other Nigerian Languages,
 Faculty of Arts,
 University of Nigeria, Nsukka.
 E-mail: benjamin.igbeaku@unn.edu.ng

Umiedeme

Nchọcha a lebara anya n’etu asụsụ onye nkuzi si emetuta ụmụakwụkwọ n’omumụ utoasụsụ Igbo Izugbe n’ogo sekondiri ukwu di na steeti Ebonyi na Enugwu. Mbunuche nchọcha a bu ichoputa etu asụsụ onye nkuzi si emetuta ụmụakwụkwọ n’omumụ utoasụsụ Igbo Izugbe n’ogo sekondiri ukwu di na steeti Ebonyi na Enugwu. Ndi e ji mee nchọcha a bu ụmụakwụkwọ onuogu ha di puku iri na ise, nari isii iri asato na anọ (15,684) no n’ogo sinio sekondiri nke abuo (SSII) na steeti Ebonyi na Enugu. Ndi nchọcha ji usoro nsere nho na nha tumbom tumbom sere ụmụakwụkwọ di otu puku, nari ise, iri ise na ise (1,555) bu ndi a horo e ji mee nchọcha nke bu pesenti iri n’ime mgbakota onuogu nchọcha a bu 15,684. Ndi nchọcha jikwaazi usoro nsere nho na nha tumbom tumbom sere ụmụakwụkwọ di nari itoolu, iri itoolu na asaa (997) na steeti Enugu na ụmụakwụkwọ di nari ise, iri ise na asato (558) na steeti Ebonyi. Mgbakota onuogu ha bu (1,555) otu puku, nari ise iri ise na ise.

Nka sovee nkowa ka e ji mee nchọcha a. Ndi nchọcha ji ederede njuaza a koro “Nnwale Mmetuta Asụsụ Onye Nkuzi n’omumụ Ụtoasụsụ Igbo Izugbe (NMAOQUII) mee nchọcha a. E ji miin na ndipu n’izugbe tucha ihe e nwetara na nchọcha, ebe onuogu ndi e ji mee nchọcha di otu puku, nari ise, iri ise na ise (1,555). Nchoputa nchọcha a gosiri na asụsụ onye nkuzi ji akuzi Igbo na-emetuta ụmụakwụkwọ n’omumụ utoasụsụ Igbo Izugbe. Ndi nchọcha turu aro ka ndi nchọcha ozo meekwuo nchọcha n’etu asụsụ ezinaulo si emetuta ụmụakwụkwọ n’omumụ utoasụsụ Igbo Izugbe. Ha tukwara aro ka ndi nchọcha ndi ozo choputa mmetuta

agwa onye nkuzi na-emetuta umuakwukwo n'omumu abu ederede Igbo n'ogo sekondiri ukwu di na steeti Ebonyi na Enugu.

Okwu ndi Putakarichara Ihe: Asusu, Asusu Igbo, Asusu onye nkuzi, Omumu, Utoasusu, Igbo Izugbe.

Mkpolite

Asusu bu uzọ mmadu si eziputa ihe o bu n'uche n'udi ekwumekwu mgbe ya na ndi ozọ na-enwe mmekorita. E wepu asusu, o ga-ahia ahụ imata ihe mmadu bu n'uche. Iji kwado nke a, Ugwuona (2015) kowara asusu dika uzọ mmadu na ibe ya si emekorita ma na-ezirita ibe ha ozi iji ziputa ihe ha bu n'obi. Mmekorita mmadu na ibe ya na-aka a di ire mgbe ha na-ekwukorita okwu n'etiti onwe ha nke o bu oru asusu na-aru n'etiti mmadu. N'ih i nke a, Ude (2016) kowara na asusu bu njirimara agburu obula nke mmadu na ibe ya ji enwe mmekorita n'udi mkparita uka nke ga-eme ka ihe ha bu n'uche puta ihe ma kwe nghota n'etiti onwe ha. E nwekwara ike ikowa asusu dika otu ihe mere mmadu ji karia anu ndi ozọ di n'ua elu. Nke a mere Farinde (2005) ji kowaa asusu dika nnukwu ihe bara ezigbo uru mmadu ji di elu karia anu ndi ozọ di iche iche e nwere n'ua. Nke a putara na enwem ike isu asusu bu naani mmadu ka o diiri.

Agburu obula nwere asusu e ji mara ha. Ndi Igbo bu asusu Igbo ka e ji mara ha. Asusu Igbo bu otu n'ime asusu odinala a na-asu na mpaghara owuwa anyanwu ala Najirria (Ude, 2016). Asusu Igbo so n'asusu ato (Awusa, Igbo na Yoruba) goomentititi etiti ala Najirria weputara ka a na-akuzi n'uloakwukwo n'ogo di iche iche n'ala Najirria n'ih i uru asusu bara maka ikwalite ezi mmekorita di n'etiti mmadu na ibe ya, nkwugidesike nakwa nchekweba omenala di iche iche (FRN, 2008). Nke a gosiri na nkuzi na omumu asusu ato ndi ahụ a kporo aha n'elu ebe a di nnukwu mkpa n'uloakwukwo.

N'omumu asusu Igbo Izugbe, utoasusu so n'alaka a na-akuzi n'ogo sekondiri ukwu. Utoasusu bu iwu di iche iche putara ihe n'asusu obula. Otagburuagu, Okwor, Ngonebu,

Orabueze na Ogenyi (2012) kowara utoasusu dika iwu ndi ahụ na-achikwaba asusu nke game ka onye na-asu asusu obula nwe ike isu ma ghotakwa asusu ahụ. Ezema (2016) kowara na utoasusu bu iwu asusu maobu iwu di iche iche na-achi udaasusu, mkpuruokwu, ahiriokwu asusu na nkowa ihe ha putara. Iji kwado nke a, Ude (2021) huru utoasusu dika iwu di iche iche di n'asusu obula nke a turu anya na omu ga-ebezu iji gosi na o mutala asusu ahụ nke oma. Nke a putara na onye na-amu asusu dika asusu Igbo, ga-enwe ike muta nke oma iwu di iche iche di n'utoasusu Igbo.

N'omumu utoasusu Igbo n'uloakwukwo, akpomakpo so n'otu alaka di iche iche a namu na ya. Akpomakpo bu usoro udaasusu nke na-amu maka fonim maobu mkpuru udaasusu di n'asusu mba uwa di iche iche. Mbah na Mbah (2010) kowara akpomakpo dika nke a namu gbasara nhazi odidi udaasusu di iche iche e nwere n'uwa. Nke a putara na n'agbanyeghi ka ndi si asu, asusu obula nwere akpomakpo nke ya. N'otu aka ahụ, asusu Igbo nwere akpomakpo nke ya. Tiyere nke a, asusu Igbo bu asusu udaolu ma nwekwa otutu olundi di iche iche. Olundi bu asusu ndi obula na-asu na be ha nke ezughi Igbo onu. Ikekeonwu, Ezikeojiaku, Ubanị na Ugoji (1999) kowara olundi dika etu mba di iche di n'ala Igbo si asu Igbo na be ha. Nke a putara ka ndi si asu na be ha. N'agbanyeghi ubara olundi e nwere n'ala Igbo, o bu Igbo Izugbe ka a namu n'uloakwukwo n'ogo di iche iche n'ebe obula a na-akuzi asusu Igbo. Igbo Izugbe bu asusu a nabatara e ji eme omumu asusu Igbo n'uloakwukwo taa.

N'iga n'ihu, mgbe a na-akuzi utoasusu Igbo n'uloakwukwo, o kwesiri ka ndi nkuzi jiri Igbo Izugbe na-eme nke a. Mana n'agbanyeghi nke a ufodu ndi nkuzi na-ewebata olundi ha na asusu Bekee mgbe ha na-akuzi asusu Igbo. Mwebata asusu ndi ahụ na nkuzi na-emetuta umuakwukwo n'omumu utoasusu Igbo o kachasi n'akpomakpo Igbo Izugbe n'ihina o bu ihe onye nkuzi kpoputara ka umuakwukwo ga-akpokwazi. Imaatụ, etu onye nkuzi si kpoputa mkpuru udaasusu dika /s/ /v/ /gh/ /h/ /ŋ/ /nw/ ka a turu anya na umuakwukwo ga-akpokwazi ha. Mana ufodu ndi nkuzi na-eji akpomakpo olundi ha akpoputara umuakwukwo uda mgbe

ha na-asụ asụsụ Igbo Izugbe na klasị. Ezigbo nkuzi na-eweta ezigbo mgbanwe n'ebe ụmụakwụkwọ nọ. Nnachi (2010) kowara na ezigbo nkuzi bụ nke e hibere n'uzọ iweta mmụta puru iche nke a na-esi na ya eme ka mmadụ mụta ihe site n'aka onye ozo ka ya mara.

Nke a putara na ụmụakwụkwọ kwesiri imuta etu e si akpọtuta ụdaasụsụ n'Igbo Izugbe nke oma n'aka ndi nkuzi ha. Mana oge ufodu, ndi nkuzi na-agbara akpomakpo Igbo Izugbe oso maobu kuzie ya etu o masiri ha. N'ihhi nke a, onyeisi ule (WAEC, 2016) kowaputara na ụmụakwụkwọ emeghi nke oma maoli n'ajuju gbasara ụdaasụsụ n'ihhi na e leghi anya, o buru na ndi nkuzi ha aghotachaghi ya bu alaka ihe omumu asusu Igbo. Ihe nke a putara bu na o bughu naani ụmụakwụkwọ ka ihe gbasara ụdaasụsụ maobu akpomakpo Igbo Izugbe siiri ike, kama, ma ufodu ndi nkuzi n'onwe ha nwere ike ha aghotachaghi ihe gbasara ya nke oma.

O bu ihe ndi a mere ndi nchocha ji lebaa anya na nchocha a jji choputa etu asusu onye nkuzi si emetuta ụmụakwụkwọ n'omumu utoasusu Igbo Izugbe n'ogo sekondiri ukwu di na Steeti Ebonyi na Enugwu.

Nsogbu Nchocha

N'omumu utoasusu Igbo Izugbe n'ogo sekondiri ukwu, akpomakpo bu otu n'ime alaka a na-akuziri ụmụakwụkwọ. Akpomakpo na-amu maka ụdaasụsụ e ji asu ma na-edede asusu obula. Asusu obula nwere akpomakpo nke ya. Asusu Igbo nwere ubara olundi ma nwekwa Igbo Izugbe nke anabatara e ji akuzi asusu Igbo n'uloakwukwo. Etu e si nwe akpomakpo Igbo Izugbe ka olundi di iche iche n'Igbo si nwe akpomakpo nke ha. Ya bu o di mkpa ka ndi nkuzi asusu Igbo jiri akpomakpo Igbo Izugbe na-akuziri ụmụakwụkwọ utoasusu Igbo n'ogo sekondiri ukwu. Mana o naghị adicha etu ahụ n'ihhi na ufodu ndi nkuzi na-eji olundi na asusu Bekee akuzi Igbo Izugbe n'uloakwukwo. O bu ihe onye nkuzi kporo maobu suru ka ụmụakwụkwọ ga-enomiri mgbe ha na-akpọtuta ụda di iche iche maobukwanu mgbe

ha na-asụ asụsụ ahụ ha na-amụ n'ihl na onye nkuzi bụ onye nlere anya ha na-eñomi. O bụ nke a kpatara ndi nchọcha ji mee nchọcha a iji chọpụta etu asụsụ onye nkuzi si emetuta umuakwukwo n'omumu utoasusu Igbo Izugbe n'ogo sekondiri ukwu di na Steeti Ebonyi na Enugwu.

Mbunuche Nchọcha

Mbunuche nchọcha a bụ ichọpụta etu asụsụ onye nkuzi si emetuta umuakwukwo n'omumu utoasusu Igbo Izugbe n'ogo sekondiri ukwu di na Steeti Ebonyi na Enugwu.

Oke Nchọcha

Nchọcha a jedebere n'ogo sekondiri ukwu di na steeti Ebonyi na Enugwu. O jedebekwara na mmetuta asụsụ onye nkuzi na-emetuta omumu utoasusu Igbo Izugbe.

Ajuju Nchọcha

Ndi nchọcha guzobere ajuju nchọcha a nke duziri nchọcha a:

Kedu etu asụsụ onye nkuzi ji akuzi Igbo Izugbe si emetuta umuakwukwo n'omumu akpomakpo utoasusu Igbo?

Atutu Njirimee Nchọcha/Atutu a gbasoro mee Nchọcha

Atutu Akparamagwa/Agwa Omumu Asusu

O bụ Skinner (1957) tuputara atutu akparamagwa maobu agwa omumu asusu. Nkwenye Skinner bụ na omumu asusu bụ nke metutara inomi omume na ikpa agwa bara mmadu n'umi okpukpu. Dika o si di n'atutu a, umuaka na-enomiri uda di iche iche na usoro akpomuda ha na-anu na gburugburu ha ma nweta ezigbo ihe mgbamume nke nwere ike ibu otito maka inwe ike isu asusu ahụ nke oma. Site n'udi mgbamume a, nwata obula na-enweta na gburugburu ya maka ikpoputa uda etu o kwesiri mgbe o na-ekwu okwu, o ga-esi etu ahụ na-amu ikpoputa uda ndi ahụ kwamgbe kwamgbe ganye na o baa ya n'umi okpukpu. Atutu a

na-akowakwa na n'agbanyeghi ka asusu nwata si di mma na ole o nwere ike inu na ugoro ole o na-enweta ihe mgbaumume site na ndi no ya gburugburu, o kwesiri inwe mmetuta n'ebe nwata ahụ no n'omumu utoasusu obula. Ihe nke a na-egosi bu na umua-amu asusu site n'inomiri na ilegide ndi okenye anya n'udi isu asusu ahụ ha na-amu dika ndi okenye.

Atutu a dabara na nchocha a n'ihi na o metutara akpomakpo nke na-amu maka fonim e ji akpopta udaasuu di iche iche n'asusu obula. Mgbe ndi nkuzi, nne, nna, ndi ezinaulo na ndi ozo gbara nwata gburugburu na-asu asusu maobu na-akpopta uda di iche iche, nwata ahụ na-ege nti n'ihe ha na-asu nke ga-eme ka o nwee ike nomiri etu ndi okenye ahụ si akpopta maobu asu asusu mgbe o ga-asu nke ya. Nwata ahụ nwere ike gaa n'ihu n'imu mkpopta udaasusu ahụ ugoro ugoro ganye na o baa ya n'umi okpukpu. Ozokwa, mgbe onye nkuzi Igbo na-akuzi akpomakpo Igbo, o nwere ike na-akpopta uda ndi a: /o/ /o/ /v/ /u/ /i/ /i/ /e/ /e/ /b/, umuakwukwo ga na-akpokwazi uda ndi ahụ ma onye nkuzi kpochaa. O bu ihe onye nkuzi kwuru ka umuakwukwo ga-ekwu. O suo n'Igbo Izugbe, umuaka a suo n'Igbo Izugbe ma o bu suo n'olundi ya; umuakwukwo asuo n'olundi ahụ. O buru na nwa akwukwo a kpopta uda obula etu o kwesiri, a na-enye ya ihe mgbamume dika otito, ikuru ya aka nke ga-eme ka o mee nke oma n'odinihu. N'aka nke ozo, o burukwa na nwaakwukwo akpotaghi uda etu o kwesiri, a na-ata ya ahuhu. Dika onye nchocha kwuru na mbu, o bu etu ahụ ka o siri di n'atutu omume/agwa. N'ihi ihe ndi a a ruturu aka n'elu ebe a, o dabara ikwu na atutu a dabara na nchocha a.

Nchocha Emerela N'isiokwu

E meela nchocha di iche iche n'ihe gbasara utoasusu Igbo n'ogo agumakwukwo di iche iche n'omumu asusu Igbo. Omeje (2021) mere nchocha nke isiokwu ya bu 'Nsogbu na-echere nkuzi na omumu udaasusu Igbo aka mgba n'uloakwukwo sekondiri n'ala Igbo. O bu nka sovee ka o ji mee nchocha ya. Nchocha ya gosiri na enweghi ezi ntola nke

umụakwukwọ, olundị, ndịiche dị n'ụfọdụ mkpuru ụdaasụsụ yitere onwe ha, amamihe nke onye nkuzi, nka na usoro ndị nkuzi ji akuzi ihe bụcha nsogbu na-emetuta ọmụmụ ụdaasụsụ n'ụlọakwukwọ.

Nchọcha Omeje na nke a yiri n'ihu na ha abụọ metụtara ụtoasụsụ Igbo. Ebe ndiiche dị n'etiti ha abụọ bụ na nke Omeje lebara anya na nsogbu dị iche iche gbasara ụdaasụsụ mana nchọcha nke a lebara anya kpomkwem na mmetuta asụsụ onye nkuzi ji akuzi ụtoasụsụ Igbo.

Nchọcha ọzọ e merela gbasara ụtoasụsụ bụ nke Ude, Igbeakụ na Udenwa (2020) mere n'isiokwu a kpọrọ "Mmetuta Ngwakorita Asụsụ Igbo na Asụsụ Bekee na-emetuta ọmụmụ Ụtoasụsụ Igbo Izugbe n'ogo sekondiri ukwu dị n'okpuru ọchịchị Nsuka, Steeti Enugwu." Ha ji nka sovee mee nchọcha ahụ ma jiri ederede njumaza dika ngwa nchọcha. Onuogu ha ji mee nchọcha ahụ di nari abuo (200) ma jiri ngwa ntucha miin na ndipu n'izugbe tuchaa ihe e nwetara na nchọcha. Nchọcha ha gosiri na ngwakorita asụsụ Igbo na nke Bekee na-emetuta umụakwukwọ n'omumụ utoasusụ Igbo.

Nchọcha Ude, Igbeakụ na Udenwa (2020) yitere nke a n'ihu na ha abụọ metụtara ụtoasụsụ Igbo. Ha ji sovee nkowa mee nchọcha ha, ebe nchọcha nke a bukwa sovee nkowa ka e ji mee ya. Ha jikwa miin na ndipu n'izugbe tuchaa ihe e nwetara na nchọcha, n'otu aka ahụ e ji miin na ndipu n'izugbe tuchaa ihe e nwetara na nchọcha nke ugbo a. Ndiiche di n'etiti nchọcha abuo ndi ahụ bu na ebe nchọcha Ude, Igbeakụ na Udenwa (2020) gbadoro ukwu na mmetuta ngwakorita asụsụ Igbo na nke Bekee na-emetuta ọmụmụ utoasusụ Igbo, nchọcha ugbo a lebara anya etu asusụ onye nkuzi si emetuta ọmumụ utoasusụ Igbo. Ha mere nchọcha ha n'okpuru ọchịchị Nsuka mana nchọcha nke a bụ na Steeti Ebonyi na Enugwu ka e mere ya.

N'iga n'ihu, nchọcha ọzọ e merela bụ nke Eze (2019) mere n'isiokwu a kpọrọ "Adimire komputa, mmasi na mmetadebe umụakwukwọ n'utoasusụ Igbo na sekondiri ukwu

nke steeti Ebonyi.” Nka nchocha a o ji mee nchocha ya bu nke nchoputa ndinakuku. Onuogu o ji mee nchocha ahụ di narị abuo na iri abuo na otu (221). Ngwa nchocha o ji mee nchocha ya bu Nnwale ajuju ederede n’utoasusu Igbo. O ji miin na ndipu n’izugbe wee tucha ihe e nwetara na nchocha. Nchocha ya gosiri na komputa ga-enyere umuakwukwo aka n’omumu utoasusu Igbo ma wulitekwa mmasi umuakwukwo n’omumu asusu Igbo.

Myiri di n’etiti nchocha Eze (2019) na nke ugbu a bu na ha abuo metutara omumu utoasusu Igbo. N’aka nke ozọ ndiche di n’etiti nchocha Eze na nke a bu na ebe Eze lebara anya n’adimire komputa n’utoasusu Igbo, nchocha ugbu a gbadoro ukwu na mmetuta asusu onye nkuzi ji akuzi utoasusu Igbo. Nka nchocha Eze ji mee nchocha ya bu nke nchoputa ndinakuku ebe nchocha nke a bu ekspostu-fakto ka e ji mee ya. Eze mere nchocha naani na steeti Ebonyi mana nchocha nke a bu na steeti Ebonyi na Enugwu ka e mere ya.

Ozokwa, Onwuka (2014) mere nchocha nke isiokwu ya bu ‘Mmetuta asusu Bekee na-emetuta umuakwukwo n’omumu asusu Igbo na Siniọ sekondiri di na ndida Owuwa anyanwu Naijiria. Nka nchocha o ji mee nchocha ya bu sovee nkowa. O bu na steeti Anambra na Enugwu ka o no mee nchocha ma jiri umuakwukwo onuogu ha di narị ise na iri ise (550). Ngwa nchocha ya bu ederede njuaza nke a kporo Njuaza Omumu Asusu Igbo (NOAI) ma jiri miin na ndipu n’izugbe tucha ihe e nwetara na nchocha. Nchocha Onwuka gosiri na asusu Bekee, asusu Pijin na asusu ndi ogbo na-emetuta umuakwukwo n’omumu asusu Igbo.

Myiri di n’etiti nchocha Onwuka (2014) na nke a bu na ha abuo metutara Mmetuta asusu na-emetuta omumu asusu Igbo. O bukwu n’ala Igbo ka e mere nchocha abuo ndi ahụ. E ji sovee nkowa mee nchocha ndi a. Ndiche di n’etiti nchocha Onwuka na nke a bu na ebe Onwuka mere nchocha ya bu na Steeti Anambra na Enugwu ebe nchocha nke a bu na steeti Ebonyi na Enugwu. Onuogu nchocha Onwuka bu narị ise na iri ise (550) ebe onuogu nchocha nke a bu otu puku, narị ise, iri ise na ise (1,555). Nchocha Onwuka lebara anya na mmetuta

asụsụ Bekee na-emetụta ọmụmụ asụsụ Igbo ebe nchọcha nke a bụ mmetụta asụsụ onye nkuzi n'ọmụmụ utoasụsụ Igbo Izugbe.

Etu o siladi, n'ime nchọcha ndi ahụ e nyochara n'elu ebe a, o nweghi nke e mere n'isiokwu nchọcha a kpomkwem. Ya mere onye nchọcha ji mee nchọcha a iji choputa etu asụsụ onye nkuzi si emetuta ọmụmụ utoasụsụ Igbo n'ogo sekondiri ukwu di na steeti Ebonyi na Enugwu.

Usoro Nchọcha

Nka Nchọcha

Nka nchọcha ndi nchọcha ji mee nchọcha a bu sovee nkowa. Sovee nkowa bu udi nka nchọcha ebe a na-eji ufodu onugwu mmadu wee na-anochite anya ndi ozo na nchọcha. Nworgu (2006) kowara na sovee bu ichoputa ihe mmadu bu n'uche, nghota ya, echiche ya, akparamagwa ya, mmasi ya site n'iji ufodu onugwu ga-aza njumaza e ji eme nchọcha. Ndi nchọcha horo nka nchọcha a n'ihi na ha ji ufodu onugwu umuakwukwo ndi nochitere anya ndi ozo mee nchọcha a.

Ebe Nchọcha

Ebe a no mee nchọcha a bu na Steeti Ebonyi na Enugwu. Steeti abuo ndi ahụ bu ebe a na-asukari olu Igbo waawa. Ndi nchọcha horo steeti abuo ndi ahụ n'ihi na a choputara na umuakwukwo no ebe ahụ anaghi emecha nke oma n'omumu utoasụsụ Igbo n'ihi na ha na-eji olu Igbo waawa ede Igbo Izugbe.

Ndi Njirimee Nchọcha

Onugwu umuakwukwo e ji mee nchọcha di otu puku, nari ise, iri ise na ise (1,555) bu ndi no n'ogo sekondiri ukwu nke abuo. Ndi nchọcha horo ha n'ihi na ha anola ihe rurula afọ ato ma na-amu utoasụsụ Igbo n'uloakwukwo.

Ngwa Nchọcha

Ngwa nchọcha e ji mee nchọcha a bụ ederede njuaza nwere ndina iri a kporo “Nnwale Mmetuta Asusu Onye Nkuzi n’Omumu Utoasusu Igbo Izugbe” (NMAOQUII)

Usoro Nnweta Ihe Nchọcha

Ndi nchọcha gara n’uloakwukwo iri abuo (20) e ji mee nchọcha a kee umuakwukwo ederede njuaza ahụ nke ha tinyere akara nkwere maobu nju dika o si metuta ha n’obi. Ndi nchọcha mere nke a site n’enyemaka ndi nkuzi na-akuzi omumu asusu Igbo n’uloakwukwo ndi ahụ e ji mee nchọcha. Ha nakotakwara umuakwukwo njuaza ndi ahụ.

Usoro Ntucha Ihe Nchọcha

O bu miin na ndipu n’izugbe ka e ji tucha ihe e nwetara na nchọcha. Ndina obula nwre miin bido na ‘2.5’ gbagowe ka a nabatara na nchọcha dika nke nwere mmetuta n’ebe umuakwukwo no, ebe miin nke erughi ‘2.5’ bu nke enweghi mmetuta anabataghi na nchọcha a.

Ntucha Ihe Nchọcha

Ajuju Nchọcha

Kedu etu asusu onye nkuzi si emetuta umuakwukwo n’omumu utoasusu Igbo Izugbe?

Tebul nke a gosiputara osisa umuakwukwo gbasara ajuju nchọcha ahụ nke metutara etu asusu onye nkuzi si emetuta umuakwukwo n’omumu utoasusu Igbo Izugbe.

Tebul gosiri Miin na Ndipụ n'Izugbe etu asụsụ onye nkuzi si emetuta ụmụakwụkwọ n'omumụ utoasụsụ Igbo Izugbe.

N= 1,555

Ogụ	Ndịna	\bar{X} Miin	NI Ndipụ n'Izugbe	Mkpebi
1.	Onye nkuzi anyị na-eji asụsụ olu waawa akuziri anyị Igbo Izugbe.	2.82	1.22771	Anabatara
2.	Onye nkuzi anyị na-agwakorita asụsụ Igbo na nke Bekee onụ mgbe ọ na-akuzi Igbo.	2.99	1.08249	Anabatara
3.	Onye nkuzi anyị anaghị asurụ anyị Igbo Izugbe were were mgbe ọ na-akuzi Igbo	2.80	1.17576	Anabatara
4.	Onye nkuzi anyị anaghị akuziri anyị etu e si akpọputa fọnim/udaasụsụ dị iche iche e nwere n'Igbo Izugbe.	2.75	1.17655	Anabatara
5.	Onye nkuzi anyị na-akpọputa ụdaasụsụ dị iche iche n'olu Waawa.	2.87	1.13220	Anabatara
6.	Ọ na-asurụ anyị asụsụ Bekee mgbe ọ na-akuzi Igbo Izugbe	2.87	1.09845	Anabatara
7.	Anaghị m aghota ihe onye nkuzi ji asụsụ Igbo Izugbe wee na-akuzi.	2.72	1.15661	Anabatara
8.	Ana m aghota ihe onye nkuzi na-akuzi ma o jiri asụsụ Bekee akuzi Igbo Izugbe.	2.79	1.12499	Anabatara
9.	Ana m aka aghota ihe onye nkuzi na-akuzi ma o jiri olu waawa akuzi Igbo Izugbe	2.78	1.16766	Anabatara
10.	Asụsụ onye nkuzi ji akuziri anyị ihe na-eme ka m ghara ighota Igbo Izugbe	2.97	1.17182	Anabatara
Mgbakọtaonụ Miin		2.82	.80156	

Mkparịtaụka N'Ihe A Chọputara

Nchọputa nchọcha a gosiri na asụsụ ndị nkuzi ji akuzi asụsụ Igbo na-emetuta ụmụakwụkwọ n'omumụ utoasụsụ Igbo Izugbe. Nchọputa nchọcha a dabara na nchọputa nchọcha Onwuka (2014) nke gosiri na asụsụ Bekee na-emetuta ụmụakwụkwọ n'omumụ asụsụ Igbo n'ogo sekondiri na Steeti Anambra na Enugwu.

Mmechi

Nchọcha a agbaala mbọ ịchọputa na asụsụ onye nkuzi ji akuzi ọmụmụ asụsụ Igbo na-emetuta ụmụakwukwọ n'ọmụmụ utoasụsụ Igbo Izugbe n'ogo sekondiri ukwu di na Steeti Eboyi na Enugwu.

Ntunye Aro

Ndi nchọcha turu aro ka ndi nchọcha ozo meekwu nchọcha n'etu asụsụ ezinaulo si emetuta ụmụakwukwọ n'ọmụmụ utoasụsụ Igbo Izugbe. Ha tukwara aro ka ndi nchọcha ndi ozo choputa mmetuta agwa onye nkuzi na-emetuta ụmụakwukwọ n'ọmụmụ abu ederede Igbo n'ogo sekondiri ukwu di na steeti Eboyi na Enugu.

Nraka

Eze, J.N. (2019). Adimire Komputa, Mmasi na Mmetadebe ụmụakwukwọ N'Utoasụsụ Igbo na Sekondiri ukwu nke Steeti Eboyi. *Unpublished Ph.D. Thesis*. Department of Arts Education, Faculty of Education, UNN.

Ezema, C.A. (2016). Traditional Grammar. In Mbah (ed). *Theories of Linguistics* pg 91 – 98. Nsukka. University of Nigeria Press.

Farinde, R.O. (2005). Nigerian Languages in Education and National Development. *Journal of Teacher Education*. 8 (1) 19 -25.

FRN, (2008). *National Policy on Education*. Lagos: NERDC Press.

Ikekeonwu, C.I, Ezikeojiaku, P.A, Ubanj, A.I, & Ugoji (1999). *Fonoloji na Grama Igbo*. Ibadan: African Press.

Mbah, B.M & Mbah, E.E. (2010). *Topics in Phonetics and Phonology: Contribution from Igbo*. Nsukka: AP Express Publishers.

Nnachi, R.O. (2010). *The Nigerian Teacher: Motivation and Personality Development*. Owerri: Hudson-Jude Nigerian Publishers.

Nworgu, B.G. (2006). *Educational Research: Basic Issues and methodology*. Nsukka: University Trust Publishers.

- Omeje, M.O. (2021). Nsogbu na-echere Nkuzi na Omumu Udaasusu Igbo Aka Mgba n'uloakwukwo sekondiri n'ala Igbo. *Ekwe jonal nke ndi Igbo Scholars Forum, Nigeria* 14 (1) 32 – 41.
- Onwuka, G.T. (2014). Mmetuta Asusu Bekee na-emetuta umuakwukwo n'omumu Asusu Igbo na sini sekondiri di na Ndida Owuwa Anyanwu Naijiria. unpublished Ph.D Thesis, Department of Arts Education, Faculty of Education, UNN.
- Otagburuagu, E.J, Okwor, E.O, Ngonebu, C.L, Orabueze, F.O. & Ogenyi, L.C. (2012). *Basic Grammar and Composition Course for University Students*. Enugu: Snapp Press.
- Skinner, B.F. (1957). *Verbal Behaviour*. New York: Appletion.
- The West African Examination Council (2016). *Chief examiners' reports Nigeria*. Lagos: WAEC. www.waec.
- Ude, F.U. (2016). Mmetuta Akpomakpo Olu Igbo Waawa n'omumu utoasusu Igbo Izugbe n'ogo sini sekondiri di na steeti Ebonyi na Enugwu. Unpublished Ph.D Thesis, Department of Arts Education, Faculty of Education, UNN.
- Ude, F.U. (2021). Nduba n'utoasusu Igbo N'ime Ntoala Nkuzi na Omumu Asusu Igbo. Pg. 72-86. Omeje na Onwuka (Nhz). Nsukka: Paschal Communications Publishers.
- Ude, F.U., Igbeaku, B.C. & Udenwa, N.C. (2020). Mmetuta Ngwakorita Asusu Igbo na Asusu Bekee na-emetuta omumu Utoasusu Igbo Izugbe n'ogo sekondiri ukwu di n'okpuru ochichi Nsuka, Steeti Enugwu. *Igbo Scholars International Journal of Igbo Scholars Forum, Nigeria. Anambra: Igbo Scholars Forum Nigeria*. 13)2) 110 – 133.
- Ugwuona, C.N. (2015). *Ntoala na isiokwu ufodu na fonoloji Nigeria*. University of Nigeria Press Ltd.